

Dorovský, Ivan

Poznámky k otázce nových sporů o Makedonii

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1970, vol. 19, iss. C17, pp. 176-182

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102443>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

POZNÁMKY K OTÁZCE NOVÝCH SPORŮ O MAKEDONII

V poslední době se objevila v Evropě řada národnostních problémů. Nelze je však klást všechny do jedné roviny, nemají stejný charakter a obsah. Nejde ve všech případech o dekompozici, o rozklad již dávno konstituovaných národů či státních celků. Z těch nejnovějších, nebo v poslední době se znovu objevivších na stránkách světového tisku, patřily by do jedné kategorie spory např. Británie se Severním Irskem nebo Francie s Bretání, do další kategorie pak např. spory mezi Valóny a Vlámý v Belgii nebo spory mezi jednotlivými národnostmi v Jugoslávii, do třetí pak spory Jugoslávie, Řecka a Bulharska o Makedonii. Všechny uvedené spory jsou podobné, ale přece má každý z nich své specifické a charakteristické znaky. Např. ve sporu valonsko-vlámském jde o dvě národnosti (nebo o dva národy) uvnitř jednoho státního útvaru. Podobně je tomu i s národnostními spory uvnitř jugoslávské federace. Spor o Makedonii především mezi jejími sousedy má poněkud jinou povahu. V různých dobách v průběhu století se totiž Srbové, Řekové i Bulhaři snažili dokázat „nemakedonský charakter“ Makedonie a usilovali o připojení celé historické Makedonie nebo její části k tomu či onomu státu. Šlo nejen o národnostní, ale i o politickou otázku Makedonie, jak to také charakterizoval už před více než 70 lety Lubor Niederle.¹ Stručně řečeno, šlo o to, ke kterému z těchto tří sousedních států má být Makedonie připojena a jaké národnosti je její obyvatelstvo — zda je řecké, srbské, nebo bulharské.

O málokteré jiné otázce existuje tak bohatá a tak různě a protikladně traktovaná literatura jako právě o makedonské — od pouhých propagandistických, úzce šovinistických a nacionalistických brožur a článků až po vážné pokusy o vědeckou analýzu a objasnění národnosti, jazyka a dějin makedonských Slovanů. Tato literatura je psána srbsky, bulharsky, řecky, francouzsky, německy, makedonsky i česky.

Z poslední doby existují tři publikace, které se pokoušejí dokázat, že v Makedonii nikdy nežili Makedonci. Je to 550stránková řecky psaná práce Christoforose Naltšase, *To makedonikon zitima ke i sovietiki politiki* (Makedonská otázka a sovětská politika, Soluň 1954), německy psaná práce profesora Soluňské univerzity Nikolaose Andriotise, *Der föderative Staat von Skoplje und seine Sprache* (2. vydání, Atény 1966) a bulharská brožura *Makedonskijat väpros, istoriko-političeska spravka*, kterou vydal v listopadu 1968 Ústav dějin při Bulharské akademii věd v Sofii. Všechny tři práce mají hodně společného, třebaže vyšly v různých zemích s rozličným společenským zřízením. Jejich společným obsahem je dokázat řecký nebo bulharský charakter Makedonie a přímo či nepřímo naznačují, že jim toto území patří, bez rozdílu k jakému státnímu celku dnes náleží. Negují dějiny makedonských Slovanů, popírají jejich jazyk a právo na samostatný, svébytný národní život a rozvoj. „Makedonská otázka“ vyšla v Bulharsku ve dvou vydáních a ve statistických nákladech.^{1a} Zmíněné publikace navazují na starší řecké, bulharské a také srbské pojetí národa a zejména řeckým autorům se nelíbilo konstatování páté konference Komunistické strany Jugoslávie z října 1940 o „makedonské národnostní otázce“. V dokumentu se mimo jiné praví: „Když srbská buržoazie viděla, že nebude moci dosáhnout důležitých výsledků v posrbštvování bulharských lidových mas násilnými metodami, zvolila si jiné cesty pro denacionalizaci, jaké již dříve také částečně zkoušela. Aby zdůvodnila tuto asimilátorskou politiku, řada srbských historiků začala tvrdit, že toto obyvatelstvo není ani bulharské, ani srbské, nýbrž makedonské.“

Bohužel, odstoupivše od správné marxistické pozice v národnostní otázce, Jugoslávská komunistická strana přijala tutéž tezi srbských buržoazních vědců o existenci makedonské národnosti. Pátá konference JKS (říjen 1940) přijala dokument »JKS a makedonská národnostní otázka«. V něm se mimo jiné praví: »Je mimo jakoukoli pochybnost, že Makedonci jsou zvláštním národem na Balkáně (ani Řekové, ani Srbové, ani Bulhaři), který uznává dokonce také velký srbský etnograf a geograf Jovan Cvijić.« (str. 55–56).

¹ L. Niederle, *Makedonská otázka*, Praha 1903. Tam literatura do začátku století.

^{1a} Později bylo ÚV Bulharské komunistické strany zakázáno její rozšiřování.

Co víme o vzniku novodobé makedonské národnosti

Počátky skutečně makedonského národního cítění lze klást do druhé poloviny 50. let a do let šedesátých minulého století, kdy mimo jiné vyvstává potřeba vytvořit spisovný jazyk. Nutno poznamenat, že v této době obyvatelstvo Makedonie i Bulharska trpělo pod stejnou tureckou nadvládou. Tento fakt sblížoval osudy obyvatel těchto území a stavěl před ně společné úkoly. V Bulharsku vzhledem k rozvinutější buržoazii se začal organizovat boj za církevní samostatnost, jehož střediskem se stal Cařihrad, kde se vytvořilo centrum nejen bulharských církevních představitelů, nýbrž kde vycházela řada časopisů, které tento boj usměrňovaly.

Je zcela přirozené, a bylo by chybou to zamlčovat nebo popírat, jak to bohužel dělají někteří makedonští historikové, že makedonské měšťanstvo se v tomto úsilí do velké míry spojilo s Bulhary proti společným nepřítelům, jimiž byli Turci a řecké duchovenstvo. Makedonce a Bulhary spojovaly nejen společné zájmy, ale také společné slovanské tradice, idea slovanské sounáležitosti, která znovu ožila, i příbuznost jazyková. Přitom makedonské měšťanstvo kladlo i své specifické požadavky. Všechno to však zesílilo bulharský vliv v Makedonii a vedlo nakonec k tomu, že část rodící se makedonské inteligence i měšťanstva začala v 60. letech tihnout k bulharismu. Skutečně bulharský vliv však zesílil zvláště po zřízení samostatného bulharského exarchátu na počátku 70. let.

Nelze tu nechat bez povšimnutí ani úlohy Ruska, ruské diplomacie, ruských konsulů. V 2. polovině 50. let minulého století totiž s pomocí ruských diplomatů a právě zřízeného Slovanského dobročinného výboru v Moskvě odchází do Ruska studovat řada Makedonců (K. Miladinov, R. Žinzifov aj.), kteří se v Moskvě dostávají do prostředí ruských slavjanofilů a tzv. moskevských Bulharů (mezi nimiž byli např. Ljuben Karavelov, N. Bončev, M. Drinov aj.), ale také přicházejí do styku i s ruskými revolučně demokratickými představiteli.

V 60. letech přichází do Makedonie nová generace učitelů, vyškolená hlavně v Rusku a v sousedních slovanských zemích. Jinak makedonskému učitelstvu, které bylo téměř jediným představitelem inteligence v Makedonii té doby, se dostávalo do poloviny minulého století téměř výhradně řeckého vzdělání na řeckých školách, především v Aténách a v Janině. Byli to tedy lidé, kteří se podle slov jednoho z nich museli přerodit ze Šavla na Pavla.

V souvislosti s otázkou, jakým jazykem se má na zřizovaných nebo už existujících školách v Makedonii vyučovat a tedy i podle jakých učebnic (srbských nebo bulharských), projevil se už na konci 50. let a pak v 60. letech dvě hlavní tendence:

1. zavést společný jazyk pro Bulhary i Makedonce, který by byl kompromisem a obsahoval by prvky jak makedonských, tak i bulharských dialektů;

2. zavést čisté makedonský jazyk, nebo přesněji jazyk makedonských nářečí, neboť zastávali názor, že Makedonci nejsou Bulhary, nýbrž zvláštní národ.

Nejznámější zastánci společného bulharsko-makedonského jazyka byli např. Partenij Zografski a Rajko Žinzifov. První z nich prosazoval tyto tendence ve svých učebnicích, které vydal v letech 1857–1858, druhý od konce 50. let 19. stol. až do své smrti r. 1877 v básnické, překladatelské a publicistické tvorbě. Toto jejich úsilí však bylo v protikladu s přirozeným vývojem, který probíhal ve východním Bulharsku, kde bylo středisko bulharského kulturního a hospodářského obrození. Proto byly jejich návrhy a pokusy o praktické zavedení takového jazyka předem odsouzeny k nezdaru; také v Makedonii šel vývoj poněkud jiným směrem.

Bylo by však zcela chybné domnívat se, že vystoupení P. Zografského, Rajka Žinzifova aj. v otázce jazyka bylo osamocené a náhodné. Životopisec Partenije Zografského Bulhar Lazar Dimitrov charakterizuje reakci na jeho učebnice takto: „Snadno se vysvětlí, proč recenze o Partenijových knihách jsou tak ostré: nelíbilo se tehdejší literátům v Cařihradě, kteří byli vylučně z Thrákie a Misie, aby bylo zastoupeno také makedonské nářečí ve spisovném jazyce, který se tehdy vytvářel, za prvé proto, že je neznali a považovali je za směs srbského a bulharského nářečí, za druhé proto, aby se nevytvořil v makedonském prostředí proud z učenců, kteří by prosazovali západobulharské (rozuměj makedonské — I. D.) nářečí jako spisovné, tím spíše, že takový proud už tu byl: první literární pracovníci — Kiril Pejčinović a Joakim Krčkovski položili začátek k takovému úsilí (v druhém desetiletí 19. století — I. D.).“²

² Izvestija na seminara po slavjanska filologija, Sofija 1904/5, str. 378–379.

V letech 1867—1875 vychází více než 15 učebnic od několika autorů (K. Šapkarjev, D. Makedonski, V. Mačukovski, G. Pulevski), které byly určeny pro školy v Makedonii, jak výslovně stojí v titulech většiny z nich.³ Hnutí za zavedení makedonských učebnic do škol v Makedonii je třeba vidět v těsné souvislosti s rozvojem makedonského vědomí. Je to hnutí tzv. makedonistů. Stručně řečeno, učebnice měly pomoci makedonským dětem učít se ve srozumitelném jazyce a znamenaly zároveň i jistý odpor k bulharštině, založené na východobulharských nářečích. Někteří z makedonistů se často odvolávali na jazyk Cyrila a Metoděje, který nebyl psán ani v thráckém nebo v misijském nářečí, nýbrž v makedonském dialektu z okolí Soluně.

Vztah Bulharů k celému tomuto hnutí makedonistů vyjádřil významný bulharský básník té doby a redaktor časopisu Makedonija, který vycházel v Cařihradě, Petko Račev Slavejkov. V dosti obšírné stati s názvem „Makedonská otázka“⁴ Slavejkov odsuzuje fakt, že se v Makedonii mluví o Makedoncích a že jsou snahy zavádět makedonské nářečí do literatury. Tuto skutečnost charakterizuje Slavejkov jako snahu o rozštěpení bulharského národa („čeli za razkasvanie na neustroenijt ošte naš narod“). Píše: „Konečně se makedonská otázka dostala na veřejnost a objevila se v tisku. Říkáme konečně, neboť tato otázka není nová věc. Slyšeli jsme o ní už asi před deseti lety od některých z Makedonie.“ Podle Slavejkova se zpočátku mělo za to, že jde pouze o nedůležité spory. Ovšem později se ukázalo, že to nejsou „prázdna slova, nýbrž myšlenka, kterou mnozí chtějí uvést do života“. A na jiném místě téhož článku Slavejkov pokračuje: „Mnohokrát jsme slyšeli od makedonistů, že nejsou Bulhaři, nýbrž Makedonci, potomci starých Makedonců... Aby dodali sílu svému svévolnému tvrzení, makedonisté poukazují na rozdíl nářečí makedonského a hornobulharského, z nichž první je bližší slovanskému jazyku...“

Slavejkova stať má význam nejen jako doklad o tom, že makedonská otázka byla v té době velmi živá, nýbrž i jako pramen, z něhož se dovídáme o názorech makedonistů, kteří si vytvořili vlastní pohled na dějiny makedonského národa; makedonisté totiž tvrdili, že Makedonci jsou potomci starých Makedonců z dob Alexandra Velikého, že Makedonci jsou na rozdíl od Bulharů čistými Slovany a toto své tvrzení opírali mj. i o cyrilometodějskou tradici. Nesmí nás nijak udivovat, že je tu i odvolání na Alexandra Makedonského nebo dokonce na Aristotela filosofa. Hledání „staré slávy“ v období národního romantismu je velmi charakteristickým rysem i pro mnohé jiné slovanské národy. Nejinak tomu bylo i v období českého národního obrození. Makedonští romantikové období národního obrození tím chtěli potvrdit svou odvěkou existenci, byl v nich vzbuzován cit slovanské sounáležitosti a utvrzováno vědomí národní existence. Odtud i to spojování s Cyrilem a Metodějem, kteří se narodili v Makedonii.

V činnosti makedonistů je zřejmá snaha o historické zdůvodnění práva Makedonců na vlastní existenci, na vlastní seberealizaci také tím, že vytvoří vlastní jazyk. Jen tak lze pochopit jejich zdůrazňování rozdílů mezi makedonskými a bulharskými dialekty. Pro srovnání poznamenejme, že jednou ze základních složek českého i slovanského národního obrození byl boj o jazyk. Zachování a uhájení jazyka znamenalo záchranu české národnosti.

Co se o Makedonii vědělo v Evropě a v Čechách

Je známo, že Turci do začátku 19. století rozlišovali obyvatelstvo svého imperia nikoli podle národnosti, nýbrž podle náboženství. Veškeré nemuslimské obyvatelstvo označovali názvem rum-millet = řecký lid.

V 1. polovině 19. stol. se u nás a vůbec v Evropě velmi málo vědělo o topografii evropského Turecka, zvláště o Makedonii a Albánii. Pokud byly podnikány cesty do těchto oblastí, pak byly zaměřeny především na výzkum archeologický. Zkoumala se převážně doba makedonská a římská a nevěnovala se přílišná pozornost slovanskému obyvatelstvu a slovanské topografii. Pro starší geografii jsou cenné práce Beaujouroy, Cousineryho, Pouquevilla a Williama Martina Leaka, kteří podnikli cesty do Makedonie v prvních třech desetiletích minulého století.⁵

³ Blažé Koneski, *Kon makedonskata prerodka*, 2. vydání, Skopje 1959.

⁴ Cas. Makedonija, Cařihrad, 18. ledna 1871.

⁵ Felix Beaujour, *Voyage militaire dans l'empire Ottoman*, Paris 1829; Cousinery, *Voyage dans la Macedonie*, Paris 1819; Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris 1820; V. M. Leake, *Travels in Northern Grèce*, London 1835 aj.

Na počátku 40. let podnikl Ami Boué cestu do evropského Turecka⁶ a dr. A. Griesebach procestoval Rumelii.⁷ O několik let později vydal svůj cestopis rakouský lékař dr. Josef Müller se Šafaříkovým úvodem.⁸ Müller ovšem označil obyvatelstvo Ochridu, Bitoly a Debru za srbské. Na malé a nedostatečné topografické, etnografické, jazykové a jiné údaje si stěžuje významný ruský slavista Viktor Ivanovič Grigorovič, jeden z nejlepších Šafaříkových informátorů o dějinách, staroslovanských památkách, jazyce i zeměpisu Makedonie. Grigorovič byl prvním slavistou, který procestoval Makedonii a podal v roce 1845 o tom zprávu nejprve svým českým přátelům.⁹

Uvedení cestovatelé, až na Grigoroviče, neuměli slovansky, a proto nemohli vejít do těsnějšího styku s místním obyvatelstvem. Přesto, že jejich zprávy jsou plny chyb a nepřesností, potvrdily jeden nesporný fakt, že totiž v Makedonii žijí většinou Slované. Jedině Grigorovič mohl hlouběji vniknout do problematiky jazykové a jasně vidět rozdíl mezi východním a západním čili makedonským nářečím. Pojednává o tom ve své knize *Očerk putěšestvija po evropejskoj Turcii* (Kazaň 1848, 2. vyd. Moskva 1877). O Grigorovičových názorech na makedonské a bulharské nářečí se hodně dovídáme také z jeho korespondence s Izmailem Ivanovičem Srezněvským.¹⁰

Šafařík byl snad první český slavista, kterého lze pokládat za znalce makedonských dějin, nebo chcete-li dějin makedonských Slovanů, makedonského jazyka, topografie Makedonie, i když národnostně nerozlišoval Makedonce a makedonské Slovaný radil k Bulharům.

V roce 1862 začal v Praze vycházet *Slověnín*, časopis českého rusofila Františka Jezbery. Jezbera byl jedním z prvních Čechů, který vstoupil do kontaktu s Rajkem Žinzifovem. Uveřejnil pak ve svém časopise Žinzifovu báseň (Vdovica) a několik překladů z Královédvorského rukopisu i překlad polské písně Krakovjanka. Jezbera poznamenává, že Žinzifovy básně i překlady jsou psány nikoli bulharsky, nýbrž v bulharsko-makedonském nářečí.

Na počátku 2. poloviny 60. let Bulhar Vasil D. Stojanov, tehdy žijící v Praze, uveřejnil v roce 1866 přehled Slovo o literárních pracích oněch spisovatelů bulharských zvláště, kteří přispěli a přispívají k zvelebení a ušlechtnění naší národní řeči bulharské.¹¹ Autor v něm pojednává o literární činnosti několika bulharských tvůrců, mezi nimiž i o bratřích Miladinovových a Rajku Žinzifovovi. Poznamenejme znovu, že Konstantin a Dimitr Miladinovovi i Rajko Žinzifov patří jak do dějin bulharské, tak i makedonské literatury, což nechtějí připustit ani Bulhaři, ani Makedonci. Každý si je přisvojuje jen pro sebe. Obě tato hlediska jsou však úzce nacionální a zamlčují nebo zmenšují nesporný význam těsného sepětí vývoje makedonské kultury s vývojem bulharské kultury v době, kdy o takovém sepětí nelze pochybovat. Takový přístup ovšem nevede k objasnění jádra problematiky složitých bulharsko-makedonských vztahů v té době a zkrsluje historickou skutečnost.

Vratme se však ke Stojanovovi. Stojanov byl první, kdo seznámil české čtenáře s jazykovými problémy bulharsko-makedonskými. Učinil tak při rozboru jazyka poezie a překladů R. Žinzifova. Mj. psal: „...rozdíl mezi východním a západním nářečím jest asi tak veliký, jako mezi nářečím Čechoslovanů v Čechách a na Moravě a nářečím Čechoslovanů na Slovensku. Bulharské nářečí západní čili makedonské jest totiž plnější, zvučnější nežli východní (jako slovenština naproti češtině)...“¹²

Stojanov souhlasí s Žinzifovou myšlenkou o sloučení obou těchto nářečí, považuje ji za „krásnou“, ovšem měla by být podle Stojanova provedena později a „způsobem

⁶ Ami Boué, *La Turquie d'Europe*, Paris 1840.

⁷ A. Griesebach, *Reise durch Rumelien und nad Brussa im Jahre 1839*, Göttingen 1841.

⁸ Dr. Josef Müller, *Albanien, Rumelien und die Ost montenegr. Gränze*, Praha 1844.

⁹ V. I. Grigorovič, *Svědectví o slovanských apoštolích v Ochridě*, Časopis Českého muzea 1847, str. 508–521.

¹⁰ V. I. Srezněvskij, *Perepiska I. I. Srezněvskogo s V. I. Grigorovičem*, Sofija 1937.

¹¹ Časopis Českého muzea, 1866, str. 272–283.

¹² Tamtéž, str. 280.

nejpřiměřenějším“. Bez posbírání starých rukopisů národních písní a jiných lidových výtvorů, bez sestavení slovníků uvedených dvou dialektů nelze podle Stojanova takové sloučení provést.

V 60. a 70. letech 19. stol. se v Čechách vědělo o existenci „makedonského nářečí“ jednak z českých překladů ze sborníku „Bálgarski narodni pesni“ bratří Miladinových (Gebauer, Holeček aj.), jednak z Wagnerových učebnic bulharštiny pro Čechy (1879, 1882).

Makedonská otázka se stala v 2. polovině 19. stol. součástí východní otázky. Východní otázka, jak známo, jako komplex problémů vyvolaných vývojem poměrů na Balkáně a na Blízkém východě, prošla ve svém 200letém vývoji několika fázemi a krizemi. Od počátku 19. stol. tvoří balkánská otázka součást východní otázky. Zvláště v době Krymské války vyvrcholily mezinárodní rozpory v oblasti východní otázky. Proti agresivním plánům ruského carismu se postavila vítězná anglo-francouzská koalice, která podporovala Turecko. Osud balkánských národů vstupuje do popředí mezinárodního zájmu. Ruský carismus už od počátku 19. století podporoval úsilí balkánských národů o dosažení nezávislosti nebo aspoň autonomie v rámci Osmanské říše, čímž se snažil v této oblasti šířit a upevňovat svůj politický vliv.

Balkánská otázka jako součást východní otázky pak trvá nejen v 19. století, nýbrž i na počátku 20. stol. O ustavení buržoazních států se prvně pokusili Srbové již v letech 1804—1815, pak pokračovali Řekové ve 20. a 30. letech, na počátku 2. poloviny 19. stol. dochází ke sjednocení Rumunů (1859) a později k získání samostatnosti (1878), dále dochází k osvobození Bulharů za pomoci Ruska v roce 1878, za první balkánské války v roce 1912 se osamostatňuje Albánie. Makedonie zůstala i po osvobození Bulharska nadále pod tureckou porobou až do roku 1912. Makedonská otázka tedy zůstala nevyřešena a otevřená.

Sanstefanskou smlouvou z jara 1878 mělo být Turecko téměř úplně vytlačeno z Evropy. Podle této smlouvy měl být vytvořen autonomní bulharský stát — tzv. velké Bulharsko, jehož součástí mělo být dnešní bulharské území, dále část území východní Thrákie a téměř celá Makedonie. Tato smlouva však, jejíž platnost trvala jen tři měsíce, nebyla a nemohla být nikdy realizována. Nejen tenkrát, ale i dnes to Bulhaři cítí jako velkou křivdu a tak či onak volají po jejím uskutečnění. Ovšem pro nesouhlas Anglie a Rakouska-Uherska, které viděly zeslábný vliv Ruska na Balkáně, došlo k revizi sanstefanské smlouvy na berlínském kongresu začátkem července téhož roku, podle něhož bylo vytvořeno Bulharské knížectví pod tureckou správou, z jižního Bulharska se stala autonomní provincie zvaná Východní Rumelie, zatímco Egejská Thrákie a Makedonie zůstaly i nadále pod vládou Turků.

Nelze tedy tvrdit, že o makedonské otázce je možno mluvit, a to ještě jen jako o otázce politické, až po berlínském kongresu r. 1878, ani prohlašovat, že kdyby se uskutečnilo sanstefanské Bulharsko, neexistovala by žádná makedonská otázka. Jsou to tvrzení, která odporují historické skutečnosti a logickým zákonům historického vývoje.

I po berlínském kongresu trval spor bulharsko-makedonský, bulharsko-srbský i bulharsko-srbsko-řecký. V Makedonii vznikla různá hnutí srbofilská či bulharofilská. Ovšem založení Vnitřní makedonské organizace v roce 1893 jasně svědčí o tom, že už sami Makedonci bez cizí pomoci vystoupili s heslem autonomie Makedonie. Je nechvalně známá úloha tzv. vrchovného makedonského komitétu, jejíž založila bulharská buržoazie v Sofii s cílem „usměrnit“ makedonské hnutí a ovlivnit je ve svůj prospěch. O tomto rakovinném nádoru ve společenském životě Bulharska té doby, jak nazval činnost vrchovistů Jiří Dimitrov, se však uvedená bulharská brožura vůbec nezmiňuje.

Programové heslo „Makedonie Makedoncům“ vyjadřovalo jasně tužby makedonského osvobozenického hnutí, které vyvrcholilo téměř masovým povstáním začátkem srpna 1903, známým jako Iindenské povstání, jehož se zúčastnilo také několik českých dobrovolníků. Bylo to povstání Makedonců a za osvobození Makedonie. Právem vyvolalo vřelé sympatie českého lidu i národů mnoha zemí Evropy.

Makedonci ve 20. století

Vnitřní situace byla v Makedonii i po neúspěšném povstání velmi neklidná, mnohdy bouřlivá, až do balkánských válek. O balkánských válkách existuje dosti

bohatá literatura, a proto se zde nebudu o tom podrobně šířit. Řekněme jen tolik, že se makedonský lid sice dočkal osvobození od Turků, ale hned na to padl do nové poroby. Kořist si rozdělily sousední státy — Řecko, Srbsko a Bulharsko. Více než tři desítky let pak žili Makedonci pod cizí správou bez uznání základních práv. Proto bylo zcela přirozené a zákonité, že se masově účastnili národně osvobozenec-kého boje nejen na území dnešní Makedonské socialistické republiky v Jugoslávii, ale také v Řecku i v Bulharsku. Připomeňme jen, že dnešní Makedonská republika i část Egejské Makedonie v Řecku byla za II. světové války okupována Bulhary, kteří byli Hitlerovými spojenci.

Makedonci toužili po uskutečnění svých dlouholetých požadavků na svobodný život. Makedonské obyvatelstvo v Egejské Makedonii se pak masově zapojilo v letech 1946—1949 do boje v době řecké občanské války, která však vinou chybné politiky Komunistické strany Řecka skončila krveprolitím a byla prohrána.

V nově vytvářeném federativním státu v Jugoslávii mohli Makedonci poprvé v dějinách realizovat program samostatného, svobodného národa. Správnou národnostní politikou Jugoslávské komunistické strany mohli Makedonci vytvořit samostatnou demokratickou republiku v rámci federace. Bylo to řešení pro Makedonce nej přijatelnější.

Také svobodné dimitrovské Bulharsko uznalo poprvé v dějinách právo Makedonců na samostatnou národní existenci. Na X. plenárním zasedání ÚV Bulharské dělnické strany (komunistů) dne 9. srpna 1946 bylo přijato usnesení, z něhož vyjímám ty části, které se týkají Makedonců:

1. Bulharská dělnická strana (komunisté) má za to, že základní část makedonského národa se už organizovala národně i státně v rámci FLRJ jako Makedonská lidová republika. Sjednocení ostatních částí makedonského národa je třeba provést na základě Makedonské lidové republiky v rámci FLRJ.

2. BDS(k) má za to, že připravila nezbytné podmínky k takovému sjednocení, neboť připojení Pirinského kraje k Makedonské lidové republice je především věcí samotných Makedonců, ale také obecným úkolem bulharské vlastenecké fronty a FLRJ.

3. Protože se aktivně zúčastnili v boji vlastenecké fronty proti reakci a za upevnění demokratického režimu v Bulharsku, Makedonci z Pirinského kraje musejí mít ve volbách do Velkého národního shromáždění své makedonské kandidáty a v samotném Velkém národním shromáždění svou parlamentní skupinu." Atd. atd.

V duchu tohoto usnesení X. pléna pak Velké národní shromáždění v srpnu 1947 schválilo zvláštní zákon, kterým byl zaveden makedonský spisovný jazyk a makedonské dějiny jako řádné předměty na školách Pirinského kraje. K tomuto účelu odjelo z Makedonské lidové republiky do Pirinského kraje 96 makedonských učitelů.

V období 1947—1948 bylo v Pirinské Makedonii založeno Makedonské národní divadlo, prodávaly se makedonské noviny, byly organizovány kursy pro výuku makedonského jazyka a makedonské historie. Toto všechno svědčí o tom, že bulharská vláda uznávala a v praxi prováděla kulturní autonomii Pirinské Makedonie.

Bezprostředně po rezoluci informbyra v roce 1948 se sešlo XVI. plénum ÚV Bulharské komunistické strany, které projednalo mj. také svůj vztah k Jugoslávii. I když odstoupilo od rezoluce X. pléna, která se týkala Makedonců, v přijatém usnesení se i nadále mluví o autonomii Pirinského kraje. V usnesení se mj. praví: „Pokračovat s nezmenšenou energií v politice kulturní autonomie makedonského obyvatelstva v Pirinském kraji, vyučovat ve školách dějiny makedonského osvobozenec-kého hnutí, popularizovat jeho činitele, vytvářet makedonské umělecké kolektivy apod., zavést na školách fakultativní výuku makedonského spisovného jazyka, kterou povedou místní makedonští učitelé apod., zesílit boj proti velkobulharským šovinistům, ponechat obyvatelstvo Pirinského kraje, aby se samo rozhodlo svobodně o své národnosti.“ Ovšem tato proklamovaná kulturní autonomie se v Pirinském kraji nikdy neuskutečnila.

Reakce Makedonců Pirinského kraje na toto usnesení byla velmi ostrá. Byla vyjádřena mj. v dopise Ústředního makedonského iniciativního výboru kulturně osvětových spolků v Bulharsku ústřednímu výboru BDS(k). Usnesení XVI. pléna BDS bylo v něm označeno za ústupek od dosavadní politiky strany, za chybný krok, byl obviněn ústřední výbor BKS, že nikdy nezastával zcela jasně pozice k celkovým zájmům makedonského národa, k jeho etnické příslušnosti, k jeho kulturnímu rozvoji.

A tak se vracíme k otázce, kterou jsme si položili na začátku: Existují Makedonci?

Ještě v roce 1956 se hlásilo v Bulharsku v Blagoevgradském kraji k makedonské národnosti asi 180 000 dospělých osob.¹³ Novější sčítání z roku 1965 přiznává už jen 2000 až 2500 Makedonců. Devadesátiletá tradice začlenění pirinské Makedonie do Bulharska pochopitelně měla za následek těsné prolnutí národnostně jen na krátkou dobu probuzených Makedonců s bulharským státem a národem. A proti tomu se dá dnes asi těžko něco namítat.

Ivan Dorovský

NOVÉ PRÁCE K 50. VÝROČÍ VZNIKU ČSR

Vznik Československé republiky 28. října 1918 byl v dějinách českého i slovenského národa tak převratnou událostí, že od samého konce první světové války přitahoval na sebe zájem veřejnosti, publicistiky i odborné historiografie. Periodicky se k němu vracely a s ním se vyrovnávaly jedna generace za druhou. Není proto divu, a spíše bychom se musili podívat, kdyby tomu tak nebylo, že i 50. výročí vzniku Československé republiky, vzpomínané v roce 1968, se stalo dalším impulzem a příležitostí k napsání a publikování četných úvah a pojednání, věnovaných různým stránkám, předpokladům i důsledkům vzniku nového státu. Nejdůležitějším z nich je věnována tato zpráva. I když mnoho nového a podnětného se najde také v článcích, uveřejněných v odborných časopisech a literárních či historických revuích, omezuje se na knižní práce české historiografie, kterých bylo vydáno hned několik.

Začátkem a předeheurou zájmu české historiografie o vznik Československé republiky bylo již 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, ke kterému vyšly kromě jiných i dvě knižní publikace, tematicky spjaté s českými dějinami a předpoklady vzniku ČSR. Byla to rozprava Jurije Křížka, *Říjnová revoluce a česká společnost*, Rozpravy ČSAV, řada společenských věd, roč. 77, 1967, sešit 11, Academia Praha 1967, str. 80, a kolektivní práce Karla Pichlíka, Vlastimila Vávry a Jaroslava Křížka, *Cervenobílá a rudá*, Praha 1967, Naše vojsko, str. 471.

Práce Pichlíkova, Vávrova a Křížkova pojednává o často tradované, ale také diskutované otázce vzniku a úlohy československých legií za první světové války. Navazuje na starší práce jmenovaných autorů, věnované této otázce, rozhořňuje jejich poznatky o nové prameny, přehodnocuje názory starší i novější literatury a usluje o ne sice vyčerpávající, ale přehlednou syntézu. Podává nástin vzniku československých legií v Rusku, ve Francii a v Itálii, líčí jejich rozvoj v souvislosti s politickou činností československého zahraničního odboje i politikou dohodových mocností a objasňuje jejich úlohu, jak se krystalizovala a měnila v průběhu první světové války. Ukazuje, že založení československých legií bylo především výsledkem protirakouského postoje české a slovenské emigrace a zajatců v dohodových státech a dílem československého politického odboje, vedeného Masarykem, protože dohodové státy, mezi nimi zejména carské Rusko a Itálie, vytvoření samostatného československého vojska na půdě svých zemí dlouho nepřály.

Velmi podrobně a zasvěceně se autoři zabývají postavením a úlohou československých legií v Rusku po únorové revoluci, která vlastně teprve umožnila jejich formování na širší základně, a v době Velké říjnové socialistické revoluce, která je postavila uzavřením míru Brestlitevského do nové situace, jež vyvrcholila konfliktem československých legií se sovětskou mocí. Na základě rozboru dostupných pramenů i celkové situace dospívají k závěru, že československé legie vznikly jako revoluční vojsko, vyrostlé z vůle a potřeb českého a slovenského národní osvobozenického hnutí za první světové války. Jejich konflikt se Sověty nebyl projevem protirevolučního či protisovětského smýšlení příslušníků československých legií, ani vedení československého zahraničního odboje, nýbrž výsledkem složité situace v revolučním Rusku samém a politiky dohodových mocností, které se snažily využít a zneužít československého vojska v Rusku k intervenci proti Sovětům, což se jim do jisté míry podařilo, přestože zdrcující většina legionářů viděla smysl svého boje v boji proti Rakousko-Uhersku a za samostatný stát.

¹³ *Prebrojavane na naselenieto v Narodna Republika Bălgarija na 1. XII. 1956 g. Obšti rezultati*, kn. 2, vydalo Centralno statističesko upravlenie pri Ministerskijat šavet, Sofie 1960.